

Tanulmány

AZ ORSZÁG- ÉS ÁLLAMNEVEKRŐL

Gercsák Gábor

egyetemi docens,
ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék
gerscak@map.elte.hu

Érdemes nemzetközi kitekintéssel megvizsgálni, hogy az egyes államok miként nevezik magukat. Sokan és sokféleképpen értelmezték ugyanis az utóbbi időben azt, hogy a *Magyar Köztársaság* hivatalos elnevezése *Magyarországra* változott. Hangsúlyozandó azonban, hogy az államformánk, a köztársaság természetesen változatlan maradt.

Az ENSZ országnevjegyzéke (UNTERM, 2011) 194 országot sorol fel a szervezet hivatalos nyelvein. A listában minden országnak két hivatalos neve van: egy rövid (azaz *ország-név*) és egy hosszú, más szóval teljes név (azaz *államnév*). Annak ellenére, hogy az *ország* és az *állam* szavak rokon értelműnek tekinthetők, az országnevé és államnév szavaink megkülönböztetése esetenként nagyon lényeges (Gercsák, 2010). Politikai, földrajzi és térképészeti értelemben ez a két szó nem szinonima, hanem egy-egy sajátos tulajdonnévfórmát jelöl. Nyilvánvaló, és a napi tapasztalat is azt mutatja, hogy az államformára utaló szó megléte vagy elhagyása nem feltétlen tükrözi az ország valós politikai berendezkedését, illetve azt, hogy az adott ország mennyire tekinthető demokratikusnak. Ehhez elég csak két szemléletes példát összevetnünk: *Dán*

Királyság és *Bhutáni Királyság*, vagy *Osztrák Köztársaság* és *Szomáli Köztársaság*.

Az országnevé valamely államalakulat rövid, jellemzően egytagú és az államformára nem utaló megjelölése (*Dánia*, *Irak*, *Mozambik*, *Venezuela*), de vannak többtagúak is (*Bosznia-Hercegovina*, *Fülöp-szigetek*, *Sierra Leone*, *Trinidad és Tobago*). A hétköznapi életben ezt a rövid nevet szoktuk használni. A névírásuk azonban nagyon változatos: több ország neve nemzetközileg ismert formában honosodott meg a magyar nyelvben (*Burkina Faso*, *Costa Rica*, *Monaco*, *Zimbabwe*), míg másokat fonetikusán írunk (*Banglades*, *Fidzsi*, *Mexikó*, *Szingapúr*), némelyeket pedig lefordítunk (*Elefántcsontpart*, *Fehéroroszország*, *Zöld-foki-szigetek*).

Az államnevet többnyire hivatalos megjelölésekre és ünnepi alkalmakra használják, és ez a hosszabb alak különírt, nagybetűs utótaggal általában kifejezi az államformát is. Az erre utaló kifejezések nagyon változatosak lehetnek (*Belga Királyság*, *Bolíviai Többnemzetiségű Állam*, *Brunei Darussalam*, *Iráni Iszlám Köztársaság*, *Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság*, *Liechtensteini Fejedelemség*, *Luxemburgi Nagyhercegség*, *Mianmari Államszö-*

vetség, *Monacói Hercegség*, *Ománi Szultánság*, *Oroszországi Föderáció*, *Svájci Államszövetség*, *Uruguayi Keleti Köztársaság*, *Venezuelai Bolívari Köztársaság*). A teljes országnevekben akkor is a minőségjelzős (többnyire *-i* képzős) szerkezetek tekintendők a magyar használatban irányadónak, ha az ENSZ hivatalos nyelvein birtokos vagy egyéb szerkezet van (például a *State of Israel* magyarul nem *Izrael Állam*, hanem *Izraeli Állam*).

Az országneveket és az államneveket írott anyagban vagy beszédben sokszor következtlenül, vegyesen használják. Ennek az lehet az oka, hogy sokan úgy érzik, néhány ország esetében csak az államformát kifejező taggal bővített név a politikailag helyes. Talán ez magyarázza, hogy a teljes államnevet gyakran – és tévesen! – az adott ország hivatalos megnevezéseként kezelik. Ez azért hibás, mert *mind a rövid országnevé, mind a teljes államnév egyenrangúan hivatalos*. Következetes használatukat elsősorban az alkalom, a szövegtörzset és a közlés célja dönti el.

Számos ország esetében az országnevé megegyezik az államnévvel, vagyis nem különbözik a rövid és a teljes név. Ez történt Magyarországon is: 2012. január 1-jei hatállyal megszűnt az államformára utaló teljes név, más szóval a rövid név és a teljes név azonos lett. Európában ilyenre példa *Bosznia-Hercegovina*, *Írország*, illetve két szomszéd ország: *Románia* és *Ukrajna*; Ázsiában *Japán*, *Malajzia* és *Mongólia*; Afrikában *Burkina Faso*; Amerikában *Antigua és Barbuda*, *Barbados*, *Belize*, *Jamaica*, *Kanada*, *Saint Kitts és Nevis*, *Saint Lucia*, valamint *Saint Vincent és Grenadine-szigetek*; Óceániában *Pápua Új-Guinea*, *Tuvalu* és *Új-Zéland*. De léteznek olyan országok is, amelyeknek csak teljes nevük van, például *Egyesült Arab Emírségek*, *Kongói Demokratikus Köztársaság*, *Kongói Köztársaság*,

Koreai Köztársaság, *Koreai Népi Demokratikus Köztársaság*, *Közép-afrikai Köztársaság*).

Ha az ENSZ nyelvein tudni akarjuk a hivatalos ország- és államneveket, az ENSZ oszágnevélistája (UNTERM, 2011) vagy a földrajzi nevekkel foglalkozó szakértői csoport *W.P. 54* jelű angol nyelvű dokumentuma tekinthető a legteljesebbnek és leginkább naprakésznek (UNGEGN, 2011). A magyar nyelvű ország- és államnevek legmegbízhatóbb forrása a tárcaközi Földrajzinév-bizottság állásfoglalása alapján összeállított országnevjegyzék (FNB, 2012). A lista tartalmazza az ENSZ-nek és szakosított szervezeteinek tagállamait, illetve minden, Magyarország által elismert független államot. A magyar külügyminisztérium azonban nemzetközi kapcsolataiban néhány ország esetében a hivatalostól valamelyest eltérő nevet alkalmazhat, így például a *Német Szövetségi Köztársaság* alak helyett évtizedek óta a *Németországi Szövetségi Köztársaság* államnévi formát is használja, illetve újabban grúz kérésre a *Georgia* alakot *Grúzia* helyett. A hivatalos *Vatikán* név helyett a *Szentszék* elnevezés is elfogadott. Másfelől a köznyelvben gyakran rövidítünk és egyszerűsítünk országneveket (*Dél-Korea*, *Észak-Korea*), de ez félreértéshez is vezethet (például *Amerika*, *Anglia*, *Bosznia*).

Az alábbiakban néhány érdekességre hívjuk fel a figyelmet.

Kell-e a Köztársaság kiegészítés?

A szerkesztők hajlamosak használni az *Írország – Ír Köztársaság* változatot. Ez utóbbi kétségtelenül széles körben elterjedt név, az ENSZ nyilvántartásában azonban hivatalosan nem létezik. A britek és más, angolul beszélő népek használatában valóban általánosan elterjedt az *Irish Republic* és a *Republic of Ireland* alak, de ezt valószínűleg elsősorban

azért alkalmazzák, hogy az önálló országot (*Ireland*) egyértelműen megkülönböztessék az Egyesült Királyság részét képező *Észak-Írországtól* és az *Ír-sziget* egészétől (az utóbbi angolul ugyancsak *Ireland*). Az áthallást bizonyosan az is segíthette, hogy az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA – Irish Republican Army) nevében szerepel az államformára utaló kifejezés. *Írországnak* nincs hosszú neve, pontosabban a teljes név azonos a rövid névvel. Az írek – noha államformájuk valóban köztársaság – hivatalos fórumokon sem szokták országukat *Ír Köztársaság* formában említeni, inkább csak az *Írország* a számukra elfogadott. Az írek nem kifogásolják az államformára utaló alak használatát, de ők inkább csak kiegészítésként, magyarázatnak fogják fel.

Csehszlovákia 1993. január 1-jén bekövetkezett kettéválása előtt érdekes helyzet alakult ki. Az állam előzőleg rövid ideig tartó, két egyenlő jogú köztársaságra vált szét. A magyar sajtóban több változat jelent meg a *Cseh Köztársaság* és *Csehország*, illetve a *Szlovák Köztársaság* és *Szlovákia* nevek kombinálásával. Mások a *Cseh-Szlovákia* alakot tartották megfelelőnek, noha ez nyelvtanilag két okból is hibás volt. Egyrészt azért, mert azt sugallta, mintha *Szlovákiának* a csehekhez tartozó részéről lenne szó (ebben az értelemben viszont kötőjel nem kellene), másrészt pedig azért, mert ország- vagy országrészneveket lehet ugyan kötőjellel kapcsolni (például: *Bissau-Guinea*, *Bosznia-Hercegovina*), de ebben az összetételben a *Cseh* névalak nem ország- vagy területnév. Az átmeneti állapotban helyes megoldással csak az igazán igényesen szerkesztett kiadványokban lehetett találkozni: *Csehország-Szlovákia*. Végül két ország lett: Csehország (államneve *Cseh Köztársaság*) és Szlovákia (államneve *Szlovák Köztársaság*). A következőkben országnévfordításra, illetve a

rövid országnevek és a hosszabb államnevek logikátlan használatára jó példa a *Csehország* és a *Cseh Köztársaság* név. A *Cseh Köztársaság* formát csak akkor kellene használnunk, ha az összes többi szóban forgó országot következetesen teljes államnévvel említenénk. Az ismertebb idegen nyelvekben viszont Csehországnak nincs rövid neve, csakis a hosszabb *Cseh Köztársaság* megfelelő alakja létezik. (Az országnak ellenben csehül van rövid neve, *Česko*.) Ha idegen nyelvű forrást dolgozunk fel, akkor annak az egy névnek kétféle magyar alakja lehet: *Csehország* vagy *Cseh Köztársaság*, attól függően, milyen környezetben szerepel, vagyis a többi ország nevével milyen formában említi a dokumentum. Természetesen az is előfordul, hogy az idegen nyelvű anyag szerzője az ország- és államneveket váltakozva, következetlenül használja. Ilyenkor a magyar szerkesztőnek ezt javítania kell.

Kissé zavaró, hogy a *Dél-Afrika* név vonatkozhat az afrikai szárazföld déli részére, és egyben jelölhet egy országot is, amelynek az államneve *Dél-afrikai Köztársaság*. A félreértések elkerülése érdekében gyakran – bár többnyire fölöslegesen – használjuk az utóbbi, teljes névalakot. A magyartól sokban eltérő angol tulajdonnév-írási gyakorlatnak a hatása lehet az oka annak, hogy elterjedt az államnév hibás, *Dél-Afrikai Köztársaság* alakja, különösen az angolból fordított kiadványokban. Ez az írásmód a magyarban egy nem létező *Afrikai Köztársaság* déli részére utal.

Ugyancsak fölöslegesen, bizonyosan a Tajvantól való megkülönböztetés hangsúlyozása érdekében egészítik ki gyakorta *Kína* nevét az államformára utaló elemmel (*Kínai Népköztársaság*) akkor is, amikor a felsorolásban az országok egyébként rövid nevükkel szerepelnek. Az ENSZ-ben és többoldalú kapcsolatokban Tajvanra a *Tajvan*, *Kína tartomány*

magyarázattal kiegészített név is használható. Tajvan egyébként semmilyen formában sem szerepel az ENSZ országnévlistájában.

Néhány szovjet utódállam neve

Az 1991-ben felbomlott Szovjetunió köztársaságaiból alakult független országok neve esetenként következik a korábbi névből (például *Lett SZSZK* – *Lettország*, *Ukrán SZSZK* – *Ukrájna*). Érdekesen alakult viszont néhány új ország neve. Az egykori Belorusz SZSZK függetlenné válása után az ország magyar neve átmenetileg Belorusszia volt, majd a hivatalosan elfogadott országnév a hagyományokban gyökerező *Fehéroroszország* lett. Az államnév *Fehérorosz Köztársaság*. A magyar külügyminisztériumi használatban elfogadott államnév a *Belorusz Köztársaság*.

Nemcsak a *Kirgiz SZSZK*, hanem a *Kirgizia* alak is immár történelmi névnek számít. Az ország mai rövid neve *Kirgizisztán*, és ezzel – Kazahsztán, Pakisztán stb. mintájára – következetessé vált a közép-ázsiai országok magyar alakjának képzése. Az államnév a népnevet tartalmazó *Kirgiz Köztársaság*. Az egykori *Moldáv SZSZK* önállósá válása után a magyar nyelvben nem Moldávia, hanem *Moldova* lett. Az ország teljes neve *Moldovai Köztársaság*. Kétségtelenül félreértésre adhat alkalmat, hogy van egy *Moldova* nevű folyó is, de nem Moldovában, hanem a romániai *Moldva* területén. A földrajzban kevésbé tájékozottakat zavarhatja továbbá az is, hogy Prága folyójának (csehül *Vltava*) a neve magyarul ugyancsak *Moldva*.

Gyakran találkozunk a szovjet utódállamok többsége által létrehozott *Független Államok Közössége* névvel, illetve annak *FÁK* rövid alakjával. Ez a képződmény nem ország, hanem egy meglehetősen laza szövetség.

Hol van FYROM?

A *FYROM* angol nyelvű országnév-rövidítés sok szerkesztő és fordító számára nem értelmezhető, pedig hozzánk egy földrajzilag viszonylag közeli országot jelöl. Az 1991 óta önálló ország magyar neve *Macedónia*, államneve *Macedón Köztársaság*. Ennek az ENSZ-tagállamnak a hivatalos, teljes neve a nemzetközi szervezet anyagai szerint angolul *The former (sic!) Yugoslav Republic of Macedonia* (azaz *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság*). A gyakorlatban, elsősorban az Európai Unióban és a NATO-ban, az egyszerűség kedvéért többnyire az angol név rövidített alakját használják (*FYROM* vagy *FYRO Macedonia*), noha az ENSZ-dokumentumok ezeket a változatokat hivatalosan elfogadott országnévként nem rögzítik. Magyarországon a Földrajzinév-bizottság állásfoglalása szerint nemzetközi kapcsolatokban a *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság* kisbetűs magyarázattal kiegészített név is használható.

Macedónia nevét a névváltozatok miatt az angol nyelvű országnév-felsorolásokban kereshetjük az *F(ormer)*, az *M(acedonia)* és még a *T(he)* betűknél is, mert az országnévben elől álló *The* határozott névelő a név szerves része. Mindez attól függ, hogy a kiadó vagy a szerző éppen mely nevet használja.

A szokatlan nyelvi szerkezetű *Macedónia, volt jugoszláv köztársaság* név a görögökkel folytatott hosszú vita egyezményeként jött létre, ugyanis a görögök attól tartottak, hogy a *Macedónia* országnév elfogadásával az új ország egyúttal jogot formálhatna a vele határos, ugyancsak *Macedónia* nevű észak-görögországi körzet területére. Az ellentmondásos helyzetre szemléletes példa a magyar Központi Statisztikai Hivatal egyik angol nyelvű atlasza (*Atlas of Leading and Avoidable Causes*

of Death in Countries of Central and Eastern Europe), amelyet a WHO támogatásával jelentetett meg 1997-ben. A térképeket az ELTE Térképtudományi Tanszéke szerkesztette. Az atlasz 71. és 239. oldalán található térképein a *Macedonia* név szerepel. Ezt a névhasználatot a kiadvány megjelenése után röviddel nagyon határozott stílusú levélben kifogásolta a FAO egyik görög származású vezetője, és kérte, hogy a már eladott példányok vásárlóit levélben tájékoztassák a „súlyos” tévedésről, a megmaradt atlaszokban pedig az országnév megírását ragasszák felül a *The Former Yugoslav Republic of Macedonia* névvel. A görögök az 1992-ben elfogadott macedón országzászlót is kifogásolták, mert abban Nagy Sándor címere, az ún. Vergina-csillag szerepelt, és az nagyon hasonlított a görög *Macedónia* zászlajához. Az új ország végül 1995-ben kénytelen volt zászlaját megváltoztatni.

Elefántcsontpart vagy Côte d'Ivoire?

Az országnévhasználatban érdekes *Elefántcsontpart* esete. Ennek a volt francia gyar-

matnak a nevére újabban csak francia nyelven hivatkoznak (*Côte d'Ivoire*) a legtöbb idegen nyelvű kiadványban. Ennek az a magyarázata, hogy az ország 1986. január 1-jei hatállyal más országnévet nem fogad el még a külföldiektől sem. Az ország megszakította a kapcsolatokat azokkal a cégekkel és intézményekkel, amelyek nem álltak át a francia névre. Ezt a kívánságot számos országban meglehetősen szigorúan követik a statisztikai évkönyvek, évkönyvek, lexikonok, térképek, CD-ROM-ok és honlapok. Az ENSZ földrajzi neveket foglalkozó honlapján az angol és spanyol névalak is megegyezik a francia névvel. A hivatalos orosz név az ENSZ gyakorlatának megfelelően – magyarul átírva – *Reszpublika Kot-d'Ivuár*. A francia nevet kínai szójelekkel is átírták, amelyet kb. így ejtenek: *ko tö ti va*. Magyarország ugyanakkor (a Földrajzinévbizottság véleményezése után) hazai használatra nem fogadta el az idegen névalakot.

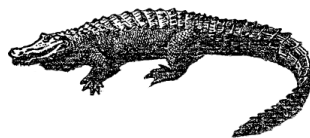
Kulcsszavak: *országnév, állammév, ENSZ*

IRODALOM

FNB (2012): *Ország- és területnevek*. • <http://www.kormany.hu/hu/vidékfejlesztési-miniszterium/kozigazgatasi-allamtitkarsag>

Gercsák Gábor (2010): Térképi névírás. In: Klinghamer István (szerk.): *Térképészet és geoinformatika I.*,

ELTE Eötvös, Budapest
 UNGEGN (2011): *UNGEGN List of Country Names*, W.P. 54. • <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnSession26.html>
 UNTERM (2011): *Country Names*. • [http://unterm.un.org/dgaacs/unterm.nsf/vNTEntries/\\$First](http://unterm.un.org/dgaacs/unterm.nsf/vNTEntries/$First)

A KÖZFINANSZÍROZÁSÚ KUTATÓHELYEKEN LÉTREJÖTT KUTATÁSI EREDMÉNYEK GAZDASÁGI HATÁSAI

Szigethy László

vezető projektmenedzser,
Dél-alföldi Regionális Innovációs Ügynökség

Az utóbbi években egyre nagyobb figyelem fordult a politikai és a gazdasági élet szereplői részéről a közfinanszírozású kutatóhelyeken létrejött kutatási eredmények potenciális regionális gazdasági, illetve nemzetgazdasági hatásai iránt. Ezzel összefüggésben megemlítenedő, hogy a nemzetgazdaságok versenyképessége és innovációs kapacitása között szoros összefüggés mutatható ki (Porter – Stern, 2001). A regionális versenyképesség legfontosabb meghatározó tényezői közé tartoznak a K+F+I-tevékenységek (Lengyel, 2000). Elmondható ugyanakkor, hogy a hazai K+F-eredmények nem megfelelően hasznosulnak, ami a nemzetgazdaság versenyképessége szempontjából kedvezőtlen (Papanek et al., 2007). Ehhez érdemes hozzátenni, hogy a K+F intenzitásuk növekedésével javul az iparvállalatok exportteljesítménye (Török – Petz, 1999). Az exportteljesítmény kérdése pedig különösen fontos egy olyan erősen nyitott, kis gazdasággal rendelkező országban, mint Magyarország, melynek számára az export által vezérelt növekedés fontos felzárkózási lehetőséget jelent. Mindez jól mutatja, hogy a *kutatási eredmények hasznosítása komoly jelentő-*

séggel bír a magyar gazdaság fejlődése, illetve versenyképessége szempontjából.

A kérdéskör iránti érdeklődés fokozódásához minden bizonnyal hozzájárult az *Európai Unió politikája, mely nagy fontosságot tulajdonít a kutatás-fejlesztésnek és az innovációnak a globális versenyben*. Ebből a szempontból kulcsszerepe volt az Európai Unió korlátozottan sikeres és 2005-ben újraindított lisszaboni stratégiájának, az Európai Bizottság egyes ajánlásainak, illetve az Európai Unió 2007 decemberében aláírt Lisszaboni Szerződésének. A közeljövőben pedig szintén kulcsszerepe lehet az Unió *Európa 2020* nevű stratégiájának. A folyamatosan globalizálódó világ okozta erősödő versenyben a kutatás-fejlesztés és az innováció tartós versenyelőnyt biztosíthat Európa és hazánk számára is, mivel a gazdaságban alkalmazott technológiák fejlesztése a termelékenység javításának és ezáltal a gazdaság fejlődésének elsődleges forrása. A globális gazdasági válságból pedig egyfajta kivezető utat kínálhatnak.

A növekvő figyelem ugyanakkor jelentős részben a gazdaság átalakulásának köszönhető. Ennek a transzformációnak az iránya a